

Symbolic Concepts of Violet Flower in Mazandaranian Couplets

Vida Saravi *¹

1. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Babol Branch, Babol, Iran.

Received: 23/09/2020
Accepted: 18/11/2020

* Corresponding Author's E-mail:
Saravi@baboliau.ac.ir

Abstract

Vegetable elements create symbols that offer a transcendent embodiment of the signifier more prominent than their meanings, and in fact connect the human soul with the transcendental. The symbol is somehow related to the feeling of need in human beings. Popular literature is the field of recognizing the customs and beliefs of the people, which includes myths, beliefs, stories, songs, etc. Folk songs are an important part of the oral literature due to the protection of cultural and national identity and the transmission of feelings and beliefs about our past. In this study, more than a thousand verses of Mazandaranian poetry have been studied. Based on the library and field study findings, it can be said that the violet flower has a high frequency among other flowers in the poems of Mazandaranian people, because it represents the spring season, which is sometimes associated with the social, educational, and romantic themes (sadness of love, and pain of waiting). To the extent that the lover converses with the violet flower, he remembers Yar with his pleasant perfume, and considers the shape of his heart and the color of blue as a symbol of his aching heart. Finally, he sees its tangling and twisting as a symbol of the beloved's hair.

Keywords: Symbol; popular literature; Mazandaran; violet flower.

Research background

As far as the author has examined, there has been no independent research on violets in the Persian and oral literature, but some works have been written about flowers and plants.

Rangchi (1994) has investigated the flowers and plants in Persian poetic literature until the beginning of the Mongol period. In this book, the author mentions the names of 170 types of flowers and plants and tries to explain their etymology and cite examples from the Poets' Divan.

Zomordi (2008) studies plant symbols and cods. In this book, the author has analyzed plant symbols and its literary applications.

Research questions

The study pursues the following research questions:

- A) How is the violet flower reflected through symbols in the Mazandaranian couplets?
- B) What concepts does the structure of violet flower inspire in the Mazandaranian poems?

Research hypotheses

To answer the above-mentioned questions, the following hypotheses were raised:

- A) The most important concepts of violet flower in Mazandaran poems are the symbol of Seyed's escape in spring and the face of the beloved.
- B) The structure of the violet flower is a symbol of humility, and its bruising is a symbol of the bloody heart of the lover waiting for the beloved.

Discussion

Poetic symbols have always been the representation of the individual and collective unconscious secrets of each nation and civilization. "Anthropological perspective indicate that plant life has endeavored

human reason and imagination and has given it a sacred and eternal color" (Mehandost, 2001, p. 166). The symbol shows the depth of the person. A world without a symbol will lead to the spiritual death of the man. The history of symbols shows that any subject can have a symbolic value (Chevalier & Gheerbrant, 2001, vol.1, pp. 49-55). Flowers and plants have become a source of poetic inspiration among poets in literature. Poets took help from nature and expressed the mystical, social, political, and other ideas in the form of poetry. In Mazandaranian poems, more attention has been paid to violet flowers. "Violet flower is called friendship flower; it is a symbol of love and its life is short" (Rangchi, 1994, p. 38). According to the people of Mazandaran, the growth of violets in the last days of winter is a harbinger of spring, the yard of nature, and the beginning of work and effort.

Vanuŕe dar bemu dase be dasse//bæ hære jelodâr bayye mevârek
 Ârus besâtene beĉ â-beĉ â -re//masse belbel sar hæ dă Īe sedâ re

Translation: The violet flower came out in a bunch and announced spring; congratulations. the primrose married and the nightingale is singing intoxicated (Ahmadi Kamarposhti, 2014, p. 17).

In addition to being the symbol of spring, the violet flower is also used for the lost concepts that are more associated with the grief of losing a loved one. Sometimes, with the change of the year, there is a talk of grief, and the lover remembers his memories with his beloved in the last spring. Another point to consider about violet flowers is its fragrance that the lover remembers as spring comes, and inhales the scent of the violets. On the other hand, the heart-shaped leaves of the violet flowers in purple and blue pushes the poets to direct their imagination towards considering them as a symbol of the lover's sadness. The realities of society such as poverty, social distance, sorrow and pain, etc., force the poet to speak and bring these silent elements into life with a simple description. The conversation with the violet flower in Mazandaranian songs is in fact a reflection of the poets' feelings and their living environment as well as a reflection of their suffering.

Conclusion

From the perspective of poets in Mazandaran, besides being the symbol of a promising spring and new year as well as dynamism and movement, the violet flower has a variety of concepts, including: attention to complexity and social unrest. The realities of the society in which they live indicate the educational attitude in the form of advice, the discredit of the world, indigenous beliefs and separation, and the expectation of the beloved's return. The beloved, which has a special place in Mazandarani poems, has been re-mentioned in a significant part of the verses related to the violets. Where they speak with fervor of the beloved and affection, love falls from the margins of their couplets and accompanies the audience, and thus the presence of the violet flower indicates a reciprocal and practical confrontation between nature and the man. The poet approaches the violet flower so much that he sees it as a friend who is in pain with him. The fragrant scent is a reminiscent of sweet memories. He considers the lover of the blue color and the appearance of the heart as the shape of the violet flower. His embarrassed heart is caught in the twist of a lot of violet, and this is how the violet flower is tied to the life of the people of Mazandaran.

References

- Ahmadi Kamarposhti, K. (2014). *Tabari poems* (in Farsi). Rasanesh Novin Publisher.
- Chevalier, J., & Gheerbrant, A. (2001). *Dictionnaire des symboles* (Vol. 5) (translated into Farsi by Soodabeh Fazaeli) Jayhoon Publisher.
- Mehandoost, M. (2001). *General research in popular culture* (in Farsi). Tous Publisher.
- Rangchi, G. (1994). *Flowers and plants in Persian poetic literature* (in Farsi). Institute of Research and Study Publication.

مفاهیم نمادین گل بنفشه در دوبیتی‌های مازندرانی

ویدا ساروی^{۱*}

(دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۰۲ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۲۸)

چکیده

عناصر نباتی موجد نمادهایی هستند که تجسمی متعالی‌تر از دال و حتی برجسته‌تر از مدلول-های خود را عرضه می‌دارند و درحقیقت روح انسان را با ماوراء هستی پیوند می‌دهند. نماد به‌نوعی با احساس نیاز در انسان مرتبط است. ادبیات عامه، علمی برای شناخت آداب و رسوم و عقاید مردم است که افسانه‌ها، باورداشت‌ها، داستان‌ها، ترانه‌ها و... را شامل می‌شود. ترانه‌های عامه به‌دلیل پاسداری از هویت فرهنگی - ملی و انتقال احساسات و عقاید گذشتگان ما، بخش مهمی از ادبیات شفاهی محسوب می‌شود. در اشعار مازندرانی نمادهایی دیده می‌شوند که در اساطیر ریشه دارند و کهن‌الگوهایی که نسل به نسل در میان مردم گشته و جایگاه و اعتبار خاصی یافته است. در این پژوهش، بیش از هزار بیت از اشعار مازندرانی بررسی شده است. بر اساس یافته‌های کتابخانه‌ای و میدانی تحقیق می‌توان گفت که گل بنفشه در میان گل‌های دیگر در اشعار مردم مازندران بسامد زیادی دارد، زیرا نمایانگر فصل بهار، سال نو و آغاز کار و تلاش دوباره است که گاه با بن‌مایه‌های اجتماعی، تعلیمی و عاشقانه (غم عشق و درد انتظار) همراه است. تا جایی که عاشق به گفت‌وگو با گل بنفشه می‌پردازد؛ با عطر خوشش یاد یار می‌افتد و شکل قلبی و رنگ کبود را نمادی از دل دردمند خود می‌داند و درهم رویدن و پیچ‌درپیچ بودنش را نمادی از زلف معشوق می‌بیند.

واژه‌های کلیدی: نماد، ادبیات بومی، مازندران، گل بنفشه.

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بابل، بابل، ایران.

*Saravi@baboliau.ac.ir

۱. مقدمه

در فرهنگ و ادب بشری، نمادهای زیبایی نهفته است که از آبشخور پندارهای اسطوره‌ای و آموزه‌های زیباشناختی و ادبی مایه می‌گیرد. این اندیشه‌ها و باورها در تاروپود اشعار بزرگان ادب فارسی جای گرفته‌اند.

در تاریخ و فرهنگ ایران در کنار شاعران تحصیل کرده و آشنا با فنون ادبی، کسانی هم بودند که به دلیل داشتن ذوق و قریحه ادبی، گاهی اشعاری به زبان بومی می‌سرودند. این قبیل شاعران، تلاشی برای جمع‌آوری اشعارشان نمی‌کردند. این‌گونه اشعار به لحاظ اجتماعی مهم هستند، زیرا در آن‌ها به بسیاری از آداب، آیین‌ها، مراسم، اعتقادات و نیز حوادث اجتماعی و بلایای طبیعی اشاره شده است (جعفری (قنوتی)، ۱۳۹۴، ص. ۳۶۷).

نماد موجب تکامل روحی انسان و پیشبرد او به سوی معنویت می‌شود و درکی زیبایی‌شناسانه به او می‌بخشد تا در پهنه هستی رابطه خود با جهان و عوالم برتر را دریابد.

نماد، عمق من را نشان می‌دهد و «من» ناخودآگاه را با کمک نماد با آگاه متداخل می‌کند تا مس به طلا تبدیل شود. دنیای بدون نماد دنیای غیر قابل تنفس است و موجب مرگ معنوی انسان خواهد شد. تاریخ نمادها نشان می‌دهد هر موضوعی می‌تواند ارزشی نمادین پیدا کند، چه شیء طبیعی باشد مانند سنگ، درخت، گل و... و چه امری مجرد مانند اشکال هندسی، اعداد، عقاید و... (شوالیه و گربران، ۱۹۰۶، ترجمه فضایی، ۱۳۸۰، ج ۱/ صص. ۴۹، ۵۵).

نمادهای شاعرانه همواره تجسم و تبلور رازهای ناخودآگاه فردی و جمعی هر قوم و تمدن بوده است. «در باورهای مردم‌شناسانه اعتقاد بر این است که حیات گیاهی، تعقل و تخیل آدمی را به تکاپو وا داشته و به آن رنگی مقدس و جاودانه بخشیده است» (میهن‌دوست، ۱۳۸۰، ص. ۱۶۶). گل یکی از شاهکارهای عالم خلقت است که راز و رمز غریبی با خود دارد؛ لطافت، رنگ، بو و ساختار ظاهری‌اش به گونه‌ای است که بی‌شک، چشم بینندگان را خیره می‌کند. در اشعار مازندرانی از میان گل‌ها به گل بنفشه توجه بیشتری شده است که در یافته‌های تحقیق به آن خواهیم پرداخت. در این پژوهش بیش از هزار بیت از اشعار مازندرانی مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه

مفاهیم نمادین گل بنفشه در دوبیتی‌های مازندرانی _____ ویدا ساروی

به فراوانی شاهد مثال‌ها، برای هر بخش دو مورد در نظر گرفته شده و بقیه موارد با ذکر نام نویسنده کتاب و اثرش در پی‌نوشت ارجاع داده شده است.

۱-۱. سؤالات پژوهش

۱. گل بنفشه با چه مفاهیم و نمادی در دوبیتی‌های مازندران نمود یافته است؟
۲. ساختار گل بنفشه، الهام‌بخش چه مفاهیمی در اشعار مازندرانی شده است؟

۲-۱. فرضیه‌های پژوهش

۱. مهم‌ترین مفاهیم گل بنفشه در اشعار مازندرانی، نمادی از فرار سیدن فصل بهار و چهره معشوق است.
۲. ساختار گل بنفشه نمادی از تواضع و کبودی آن نمادی از دل خونین عاشق در انتظار معشوق است

۲. پیشینه تحقیق

- تا جایی که نگارنده بررسی کرده تحقیق مستقلی در مورد گل بنفشه در ادبیات فارسی و شفاهی صورت نگرفته، ولی در مورد گل‌ها و گیاهان آثاری نگارش یافته است، از جمله:
۱. گل و گیاه در ادبیات منظوم فارسی تا ابتدای دوره مغول (۱۳۷۳) از غلامحسین رنگچی. نگارنده در این کتاب اسامی ۱۷۰ نوع از گل‌ها و گیاهان ذکر کرده و ضمن ریشه‌شناسی و آوردن شاهد مثال از دیوان شاعران، آن‌ها را توضیح داده است.
 ۲. نمادها و رمزهای گیاهی (۱۳۸۷) از حمیرا زمردی. نگارنده در این کتاب به بیان نمادهای گیاهی و کاربردهای ادبی آن پرداخته است.
 ۳. تصویرپردازی گل‌ها، گیاهان و پرندگان در اشعار نیما یوشیج (۱۳۸۹)، پایان‌نامه علی اصغر ابراهیمی. نگارنده به تصویرپردازی گل‌ها، گیاهان و پرندگان پرداخته و بسامدشان را ذکر کرده است.

۳. چارچوب مفهومی پژوهش

۱-۳. مفهوم نمادگرایی و کاربرد آن

نمادها همواره در تاریخ ادیان و در اعماق ذهن و روان بشر، تداوم، وحدت و ثبات خاص داشتند و بر مبنای ساختاری مشابه به پیش می‌روند. زبان نمادها زبانی جهانی و قابل فهم برای تمام افراد بشر است و با عملکردی تربیتی میان دنیای درون و دنیای بیرون انسان ارتباط برقرار می‌کنند.

اصطلاح نماد جایگزین سمبل یونانی و رمز عربی است. گرچه برخی از صاحب‌نظران معتقدند کلمه نماد فقط تا حدی جنبه‌های رمز و سمبل را می‌رساند و توسع معنایی این دو واژه را ندارد، ولی گاهی می‌توان هر سه واژه را در یک معنا و کاربرد استفاده نمود (پورنامداریان، ۱۳۶۸، ص. ۴۱۱).

نمادگرایی یعنی کسی بتواند افکار خود را هوشمندانه، با به‌کارگیری رمزها بازنمایی کند. اگرچه تعیین زمان دقیق برای نمادپروری، دشوار و تا حدودی ناممکن به نظر می‌رسد، اما باید دانست که

رمزپردازی ابزاری از دانش و کهن‌ترین و اصولی‌ترین روش بیان چیزهاست. بسیاری از رمزپردازی‌ها، یک دانش مشترک میان ملت‌ها را تشکیل می‌دهد که در دوران بسیار کهن شکل گرفته و در اندیشه، تفکرات و رؤیاهای اقوام گوناگون گنجانیده شده است (بهزادی، ۱۳۸۰، ص. ۵۲).

نماد در معنی خاص، از اصطلاحاتی است که روان‌شناسان، دین‌شناسان، اسطوره‌شناسان و هنرمندان مختلف، تعریفی از آن ارائه داده و از منظر خود به آن نگریسته‌اند. همین فراگیری، ارائه تعریفی جامع را از نماد، دشوار می‌کند. ذکر این نکته لازم است که کشیدن مرز بین نمادهای عرفانی و دینی و ادبی و روانی و اساطیری، کاری ناممکن است. این جنبه‌های مختلف بسیار به هم آمیخته‌اند و در یک نگاه وسیع، می‌توانند یگانه تلقی شوند (آقاحسینی و خسروی، ۱۳۸۹، ص. ۳).

۲-۳. نمادهای گیاهی

شاعران و هنرمندان نمادگرا به فراخور پشتوانه فرهنگی، دغدغه‌های ذهنی و نیازهای اصیل فردی و اجتماعی خود، ممکن است توجه و اقبال ویژه‌ای به بهره‌گیری از نمادهای خاص در آثار هنری خویش داشته باشند.

حس همزادپنداری انسان با طبیعت گیاهی در پرتو نماد از گرایش‌های حیاتی و معرفتی غریزی سرچشمه می‌گیرد و بر مبنای آن عناصری نمادین را در ادبیات ما به وجود می‌آورد که در پرتو آن دنیایی از باورها مربوط به رستاخیز آیینی نباتات، تفکرات اساطیری، عامیانه و طبی و... را شاهد هستیم. انسان موجودی است که همچون نباتات ریشه در خاک دارد، اما آغاز و انجام او با آسمان پیوند خورده است. گیاهان نیز به‌عنوان نمادهای روحانی و قدسی برانگیزنده وجود اساطیری انسان در اتصال به خداوند هستند. جلوه‌های قدسی، اساطیری و عرفانی شعر سخن‌سرایان ما در حوزه نمادهای ادبی نباتات چنان است که به‌وضوح می‌توان این ارتباط را دریافت (زمردی، ۱۳۸۷، ص. ۲۰).

سرایندگان فارسی زبان با بهره‌گیری از طبیعت زیبا و متنوع ایران و با الهام از راز و رمزها، تاریخ و تمدن، اساطیر و فرهنگ و آیین‌های درخشان این مرز و بوم، آثار زیبایی را به نمایش گذاشتند.

۳-۳. بازتاب گل و گیاه در فرهنگ و ادیان مختلف

قلمرو استفاده از گل و گیاه در فرهنگ‌ها و ادیان از سایر عناصر طبیعی بیشتر است. «در اساطیر بین‌النهرین گیل‌گمش در جست‌وجوی گیاه شگفت‌انگیزی است که هر بیماری را شفا می‌دهد و مرگ را از انسان دور می‌کند» (میرصادقی، ۱۳۸۲، ص. ۲۳). «در یونان باستان گل‌ها رابط بین انسان و خدایان بودند و هر گیاهی به‌شکل نمادین خود مورد توجه بوده است. آنان گل زنبق را الهه زیبایی می‌دانستند» (کمپیل، ۱۹۸۸، ترجمه مخبر، ۱۳۸۶، ص. ۱۰۲). «در آیین عیسویت گل بنفشه سفید نشانه مریم عذرا و فیثای مقدس است. در اساطیر یونان از خون آتیس (Attis)، بنفشه می‌روید» (کوپر، ۱۹۷۸، ترجمه بهزادی، ۱۳۹۲، ص. ۶۴؛ نیز فریزر، ۱۸۹۰، ترجمه فیروزمند، ۱۳۸۸، ص. ۳۹۹).

نخستین مرد و زن ایران باستان (مشی و مشیانه) بر اساس اساطیر از بوته گیاهی به نام ریواس آفریده شده‌اند. «ایرانیان از دیرباز به گل و گیاه که سمبل طراوت و آرامش و زیبایی است، توجه می‌کردند. در فرهنگ ایرانی، گیاه بازتاب رابطه خدا و انسان است. ایرانیان قدیم به فرشته مقدسی به نام «اورز» باور داشتند که صدمه زدن به گل سبب ناراحتی او می‌شد» (ابراهیمی، ۱۳۸۹، ص. ۱۸).

۴-۳. طبیعت‌گرایی در شعر فارسی

گل و گیاه در ادبیات منبع الهام شعری در میان شاعران شده است. هنرمندی را نمی‌توان یافت که از طبیعت و مؤلفه‌های آن نظیر گل، گیاه، پرنده و... تأثیر نپذیرفته باشد. شاعران در بیان نمادین خود از طبیعت کمک گرفتند و اندیشه‌های عرفانی، اجتماعی، سیاسی و... را در قالب شعر بیان کردند. گل‌ها و گیاهان هر کدام رازی در سینه دارند و اسراری را آشکار می‌کنند که جز عشاق واقعی و صاحبان ذوق سلیم مفاهیم آن‌ها را درک نمی‌کنند. از همان آغاز شعر فارسی، شاعران اعضای بدن معشوق را به گیاهان و گل‌های باغی تشبیه کرده‌اند که قد دلجوی سرو دارد، نرگس چشمش عریبه‌جوی است، دهانش غنچه است، روی یاسمن دارد، سنبل گیسوانش بر گل سرخ چهره‌اش سایه می‌اندازد، لبی عناب‌گون و زرخدانی سیب‌مانند و... دارد. «شعر فارسی در سه قرن نخست شعر طبیعت بود. منوچهری، فرخی و عنصری از این دسته‌اند. اما شعر این دوره آفاقی است و شعرای آن برون‌گرا هستند و به توصیف ساده از طبیعت می‌پردازند» (شفیعی کدکنی، ۱۳۶۶، ص. ۳۱۸). «ارتباط شاعران کلاسیک با طبیعت ارتباطی است که گویی میان شاعر و طبیعت، مرزی کشیده شده است... اما با انقلاب مشروطه و دگرگونی‌های آن، طبیعت جزئی از وجود شاعر می‌شود که شاعر با آن به گفت‌وگو می‌نشیند. نیما، اخوان، سهراب و شفعی کدکنی از این دسته‌اند» (محسنی، ۱۳۸۱، ص. ۱۶۳). جلوه‌های طبیعی در اغلب آثار ادبی جهان مشاهده می‌شود، به طوری که می‌توان ادعا کرد که ادبیات و طبیعت در یکدیگر عجین شده‌اند.

۵-۳. گل بنفشه و جایگاهش در ادب فارسی

بنفشه^۱ سابقه تاریخی چندین هزار ساله دارد، چنانکه در آیین زرتشتی ستایش می‌شده است. گیاهی دولپه‌ای است با شاخه‌های بسیار باریک که از یک ریشه روئیده‌اند و در جاهای نمناک در اوایل بهار با رنگ بنفش معطر می‌روید. گل بنفشه گل دوستی نام دارد، مظهر عشق و عمر آن کوتاه است (رنگچی، ۱۳۷۳، ص. ۳۸). «نمادگرایی گل بنفشه اساساً بر تعداد گلبرگ‌هایش مبتنی است که پنج عددند و این عدد دقیقاً یکی از نمادهای انسان است. بنفشه وحشی نشانه مختصه خاص انسان، یعنی اندیشه است، از این رو، برای نشان دادن تمرکز و تفکر انتخاب شده است» (شوالیه و گبران، ۱۹۰۶، ترجمه فضایی، ۱۳۸۰، ص. ۱۲۰). «در طبرستان (مازندران) بنفشه بسیار است، چنانکه رودکی می‌گوید:

شکسته زلف تو تازه بنفشه طبريست
رخ و دو عارض تو تازه لاله و نسرین
بنفشه طبری و نوع خودروی آن معروف است»

(رنگچی، ۱۳۷۳، ص. ۶۰).

در ادب فارسی، گل بنفشه از نگاه شاعران پنهان نماند، گاه به گیسو تشبیه و گاه به سربرگریبان فرو بردن و نظایر آن اشاره شده است:

برگ بنفشه چون بن ناخن شده کبود در دست شیرخواره به سرمای زمهریر
(منوچهری، ۱۳۴۷، ص. ۴۷)
تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار^۲
(سعدی، ۱۳۷۹، ص. ۱۹)
بنفشه طره مفتول خود گره می‌زد صبا حکایت زلف تو در میان انداخت

(حافظ، ۱۳۶۵، ص. ۶۵)

نیما در رباعی زیر مناظره بین گل سرخ و گل بنفشه را به صورتی زنده و جاندار به تصویر کشیده است:^۳

گل گفت: بنفشه را به بازار که بود
گفتا: هم از این است به بازار رواج
آیا خردت کسی بدین روی کبود؟
کاین است کبود و آن دگر خون‌آلود
(نیما یوشیج، ۱۳۷۱، ص. ۵۴۴)

۴. یافته‌های تحقیق

۴-۱. جایگاه طبیعت و گل بنفشه در شعر شاعران مازندرانی

طبیعت، مهم‌ترین عامل برای بیان افکار عاشقانه، عاطفی و اجتماعی شاعران مازندران است. غالب تصویرها عینی و تجربی و برگرفته از محیط زندگی آنان است. طبیعت بارانی و گیاهان خیس شمال، دریای نیلگون و کوه‌های پوشیده از گیاهان، ذوق شاعر عاشق را برمی‌انگیزاند. در شناخت شعر هر شاعر، محیط زیست وی را باید در نظر داشت، به‌ویژه که شاعر روستایی و پدیده‌های طبیعت را تجربه کرده باشد. گل بنفشه در میان شاعران این دیار مفاهیم اجتماعی، اخلاقی، غنایی و ... را آیینگی می‌کند و کاربردهای گوناگونی دارد. همانطوری که در ادب فارسی گل سرخ در میان گل‌ها یکه-تازی می‌کند، در شعر مازندرانی نیز گل بنفشه تا جایی که نگارنده بررسی کرده است با ۷۰ مورد نمونه شعری بیشترین بسامد را دارد و گل سرخ با حدود ۴۵ مورد نمونه شعری در رتبه دوم قرار دارد و بقیه گل‌ها به مراتب کم‌تر کاربرد داشته‌اند. گل بنفشه به طرز شگفت‌انگیزی با مردم مازندران پیوند برقرار کرده است. کاربردهای مختلف گل بنفشه با توجه به بسامدشان عبارت‌اند از: گل بنفشه نمایانگر آغاز فصل بهار؛ عطر و بوی گل بنفشه؛ داغ و کبودی گل بنفشه؛ ارتباط گل بنفشه و معشوق؛ پیچ و تاب بنفشه و گفت‌وگو با گل بنفشه. در ادامه هر یک از این مفاهیم و کاربردهای گل بنفشه، با نمونه اشعارشان بررسی می‌شوند.

۴-۱-۱. گل بنفشه نمایانگر آغاز فصل بهار^۴

با آمدن فصل بهار، زمین سرد و خاموش دوباره آبتن گل‌ها و گیاهان می‌شود و نشاط و خرمی به طبیعت برمی‌گردد. از نظر مردم مازندران رویش گل بنفشه در آخرین روزهای زمستان، مژده‌دهنده و تداعی‌گر فصل بهار، حیاط دوباره طبیعت و آغاز کار و تلاش است؛ از این جهت به استقبالش می‌روند و با دیدنش خوشحال می‌شوند.

در مراسم ونوشه(بنفشه)گردی که از آیین‌های آفتاب‌خواهی در مرکز و شرق مازندران است وقتی برف و باران طولانی می‌شد، مردم به بوته‌زارها می‌روند تا نشانه‌های رویش بنفشه را که وعده پایان یافتن زمستان و فرا رسیدن بهار را

مفاهیم نمادین گل بنفشه در دوبیتی‌های مازندرانی _____ ویدا ساروی

می‌دهد، بیابند. در آن هنگام دسته‌جمعی می‌خوانند: برو برو بنیشه برو و نوشه برو،
بیا بیا ای بنفشه بیا (یوسفی، ۱۳۹۰، ص. ۴۸).

در ابیات زیر بنفشه پیام‌آور بهار است و به طبیعت جانی دوباره می‌دهد و شاعر
مازنی که در محیطی سرشار از مناظر بدیع می‌زیسته با دیدن این همه زیبایی به وجد
می‌آید و به جای آنکه با قلم‌مو نقش بیافریند با ابیات لطیفش که امید در آن موج
می‌زند، زیبایی و شکوه طبیعت را به مخاطبش یادآور می‌شود.

و نوشه، مشتلیق فصل بهار نوج بزو صواحی سر، ویشه کنار
رش تیکارم دله چیکا بزو که بهار بیمو بهار بیمو بهارا!

Vanúle míə teleqe fasle bə hā r // Nuj bazu sevā hi sar vīle kə nā r
Raī tikā reme dele č ikā bazu // ke behā r bimu behā r bimu bə hā r

برگردان: بنفشه مزده فصل بهار صبح زود کنار بیشه جوانه زد. توکای خاکستری در
انبوه شاخه‌ها چه‌چپه زد که بهار آمد! بهار آمد! (مهدی‌پور عمران، ۱۳۹۳، ص. ۸۰).

و نوشه در بموئه دسه به دسه بهار ر جلودار بیه موارک
آروس بساتنه بچاچچار مس بلبل سر هدا شه صدا ر

Vanúle dar bemu dase be dase // bə hāre jelodār bayye mevârek
Ârus besâtene beč â-beč â -re // masse belbel sar hē dā ĩe sedâ re

برگردان: گل بنفشه دسته دسته بیرون آمد و پیش‌رو بیانگر فصل بهار شد؛ مبارک باد. گل
پامچال را عروس کردند و بلبل، سرمست آواز می‌خواند (احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، ص. ۱۷).

۲-۱-۴. ارتباط گل بنفشه و «مارمه» در فصل بهار

از دیر زمان مردم مازندران آغاز سال نو را با گل بنفشه پیوند زده‌اند. «آدمیان نخستین،
مشکلات خویش را با توسل به نیروهای پنهان طبیعت حل می‌کردند. از طبیعت تقلید و
آن را به صورت مراسم و آیین‌های نخستین درآورده‌اند و آنگاه هر ساله در زمان‌های
ویژه‌ای این آیین‌ها را اجرا می‌کردند» (ابومحجوب، ۱۳۸۹، ص. ۸۰). در بسیاری از
مناطق روستایی مازندران به‌خصوص مناطق کوهستانی آیین‌های سنتی همچنان دیده
می‌شود.

یکی از این آیین‌ها که با اندکی تغییر در جزئیات، در سراسر مازندران اجرا
می‌شود، انتخاب شگون و ورود او پس از لحظه تحویل سال به منزل است. این

فرد در نقاط مختلف مازندران با نام‌هایی چون مادرمه، مارمه، مادرمج، سال آر، ورمزدی و... خوانده می‌شود (نصری اشرفی، ۱۳۹۸، ج. ۴/ص. ۵۹).

«اولین روز هر ماه تبری مارمه محسوب می‌شود. صاحب خانه در این روز از یک نفر خوش قدم می‌خواهد اولین کسی باشد که وارد خانه او می‌شود» (یوسفی زیرابی، ۱۳۹۰، ص. ۳۵). «در برخی از نقاط غرب مازندران در دست مارمه علاوه بر آب و آینه و قرآن گاه شاخه‌ای از گل بنفشه و یا گاه شاخه‌ای از گل همیشه‌بهار قرار دارد. گاهی نیز گلدانی از بنفشه بر روی سفره هفت سین می‌گذرانند که پیام‌آور بهار است» (مصاحبه با سام دلیری).

گلِ نرگس، شِه چش‌ره، سرمه کنده شِه مکناره، سبزه ترمه کنده
بچا بچاره، عیدی سفره کنده گل ونوشه ره، «مادرمه» کنده

gəle nargəs İe çel rə sərmə kəndə // İe mekənā rə sabsəye termə kəndə
bəçābəçā rə əydiye səfrə kəndə // gəle vannulə rə mādərmə kəndə
برگرداتن: گل نرگس بر چشمانش سرمه می‌کشد. با ترمه سبزرنگ، برای خودش روسری می‌بافد (برگ‌هایش را پهن می‌کند). گل پامچال را زینت‌بخش سفره عید می‌کند. گل بنفشه را شکوفا می‌کند تا خوش قدم جشن (مادرمه، تحویل سال) باشد (عمادی و عالمی، ۱۳۹۰، ص. ۱۷۷).

ونوشه ره ته مادرمه بیارم رونما، هفت‌بند لاله بیارم
صحرا به صحرا ره، سازه بکشم خاک وطن، ته سرمه بیارم

Vanulə re te mādarme biyârə m //runemâ haf band-e-lale biyârə m
Sarâ be sarâ re sâze bakə İem // xâk-e-vatene tə sə rme biyârə m
برگردان: گل بنفشه را برای تو می‌آورم تا خوش قدم (مادرمه) تو باشد. نی هفت‌بند را هدیه عروسی تو می‌کنم. به خاطر تو صحراها را جارو می‌کشم. خاک وطن را سرمه چشمانت می‌سازم (نادری رجه، ۱۳۹۲، ص. ۳۸).

۳-۱-۴. بنفشه آغازگر بهار اما تداعی گر غم عاشق و انتظار برگشت معشوق

درست است که بنفشه آغازگر بهار است، ولی گاهی برای مفاهیم گمشده‌ای به کار می‌رود. بیشتر تداعی گر غم از دست دادن معشوق یا گمشده‌ای دیگر است. گاه با تغییر سال از غمی جانکاه صحبت به میان می‌آید و عاشق یاد خاطرات خود با معشوق در

بهاران گذشته می‌افتد. عشق مهم‌ترین مضمون سروده‌های بومی و معشوق محوری‌ترین شخصیت این‌گونه اشعار است. هر شاعر بنا به تجربه فردی، احساسات و عواطف درونی آن را درک کرده است. بخش عظیمی از شعرهای ادب عامه را هجرانی‌ها تشکیل می‌دهند. گاه شاعر به‌صراحت از فراق حرف می‌زند و گاه پوشیده. آمدن فصل بهار و رویش گل بنفشه و انتظار برای برگشت معشوق مورد توجه شاعران مازندرانی بود.^۵ نوعی نوستالژی در این اشعار احساس می‌شود تا جایی که شاعر بعد از رفتن معشوق حاضر نیست گل بنفشه را بو بکشد.

بعدِ ته رِمه رِ پِنو نِکِمبِه بهارِ وِ نو شِه رِ بُو نِکِمبِه
بعدِ ته دس گیرمبِه زِندگانی شه خرابِ خنه رِ سو نِکِمبِه

Bad-e-tə rame re pə nu nakə mbe// bə hār-e-vanū́ re bu nakə mbe

Bad-e-tə das girə mbe zendə gāni // Íe xerāb-e-xene re su nakə mbe

برگردان: بعد از تو دیگر گله را به تراز سر یا آغل نمی‌برم. گل بنفشه را که نشانگر آغاز

بهار است بو نمی‌کشم. بعد از تو از زندگی‌ام دست می‌کشم. دیگر در خانه ویران شده‌ام چراغی روشن نمی‌کنم (نادری رجه، ۱۳۹۲، ص. ۵۷).

کِه بونه ماه بتابه لمبر ور که بونه خار بوینم تره دلبر
بلند سی بچینی گل و نوشه من و ته انتظاری کی بونه سر؟

Ke bunə mā bətābe ləmbər-e var// ke bunə xār bavinəm tərə dəlbar

bələnd -e si bačini gəle vanu Íə// mən-o tə entəzāri kəy bunə sar

برگردان: کی می شود ماه بر دامنه بتابد، کی می شود دلبرم خوب تماشايت کنم، بر

بلندا گل بنفشه بچینی، انتظاری من و تو کی به پایان می رسد؟ (جوادیان، ۱۳۹۳، ص. ۹۱).

۴-۱-۴. بنفشه آغازگر بهار همراه با انتظار برای بهبود اوضاع جامعه

بن‌مایه‌های اجتماعی شعر می‌تواند فقر، یأس، ناامیدی، نامردمی و شکاف طبقاتی باشد. زمینه امید و خوش‌بینی وقتی آشکار می‌شود که شاعر احساس می‌کند که تغییر و تحولی اجتماعی در حال ظهور است، ولی شعرهای ناامیدانه یادآور جامعه سرد و بی‌روح است. ناامیدی‌ها نه تنها گریبان شاعر را می‌گیرد، بلکه دامن‌گیر جامعه نیز هست.

اشعار اجتماعی در مقطع معین در حافظه می‌نشیند و همین که موجبات پیدایش آن‌ها از میان رفت، در طاق نسیان می‌افتد. به هر حال شاعر از درد مردم سخن می‌گوید و مردم مشتاق شنیدن درد خود می‌باشند. مهم‌ترین مضامین اجتماعی شعر مازندرانی: نظام ارباب و رعیتی و شکاف طبقات اجتماعی، بازتاب نامردمی و فقر اقتصادی است (پرستش، ۱۳۸۱، ص. ۱۶).

گل بنفشه علاوه بر پیام‌آور بودن فصل بهار گاهی مفهوم انتظار و نگرانی را نیز تداعی می‌کند. دلیل این نگرانی‌ها این است که اغلب شاعران بومی خود محصول اجتماعی پردرد هستند. شرایط نابسامان اجتماعی، محیط خفقان‌آور جامعه، ترس از نرسیدن به جامعه ایدئال، شکست عشقی، فقر، دوری از خانواده، تحجر و خشک‌مغزی برخی افراد، عدم آزادی و... دست‌دردست هم شاعران را به سوی بدبینی و آیمای منفی می‌کشاند. در بیت زیر شاهد نمادی از انتظار برای رسیدن فصل بهار (تغییر و بهبود اوضاع جامعه) هستیم.

که بونه دشت و صحرا خِشبو بوه و نوشه در به ویشه کهو بوه
بِلبِل آنده بخونده سیو بوه دوست دل خِش، دشمن روز شو بوه

Ke bune daít-o-sahrâ xeíbu bavve//vanuíe dar be viíe kahu bayve

Belbel ande baxunde siyu bavve//duste del xeí delí mæn -e-ruz íu bavve

برگردان: کی می‌شود دشت و کوه خوشبو شود، بنفشه دربیاید و دشت را خوشبو

کند. بلبل آنقدر بخواند که کبود شود. دل دوست خوش و روز دشمن همچون شب

تاریک شود (احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، ص. ۸۶).

بدون گل و نوشه میرمبی بدون گندم خوشه میرمبی
اگر افرا دار و خوارخوار نداریم کویر بونه امه ویشه میرمبی

Bedun-e-gel-e-vanuíe mirembi bedun-e-gandem-e-xuíe mirembi

Age efrâ dâr re xâr-xâr nedârim kavir bune ame viíe mirembi

برگردان: بدون گل بنفشه می‌میریم. بدون خوشه گندم می‌میریم. اگر از درخت افرا خوب

مواظبت نکنیم، بیسه‌هایمان به کویر تبدیل می‌شود (نادری رجه، ۱۳۹۲، ص. ۵۴).

گندم و نان قوت اصلی مردم و نبود آن نشان فقر اقتصادی است. بیت بالا معنی

کنایی بهار را در پی دارد و می‌خواهد بگوید لازمه بهبود وضع معیشتی مردم، آزادی و

تغییر اوضاع اجتماعی است.

۴-۱-۴. بنفشه آغازگر بهار همراه با بن‌مایه‌های تعلیمی و اخلاقی

از شاخه‌های برجسته ادبیات تعلیمی آموزش نکته‌های اخلاقی و تربیتی به شیوه پند و اندرز است. در *قابوس‌نامه*، *بوستان*، *گلستان* و... شاهد نمونه‌های زیبایی از بایدها و نبایدها هستیم که سبب رشد و تعالی انسان می‌شوند. تعلیم و تربیت همواره یکی از دغدغه‌های بشر بوده است. درون‌مایه‌های اخلاقی و تربیتی دیر زمانی است که با شعر و ادب آمیخته است. ماهیت اصلی ادب تعلیمی نیکی (خیر)، حقیقت و زیبایی است. در بیت زیر شاعر خوش‌ذوق ضمن اشاره به حضور بنفشه و آمدن بهار به پند و اندرز می‌پردازد.

ونوشه در بـمـو رو در بهـاره زن دار جه دل نون کم اعتباره
زن دار شونه خـنه فـکر عیـاله عاشق بیچاره چشم انتظاره

vanuŕə dar bəmo ru dar bəhāre // zan dār jə dəl nāven kam etəbāre
zandār ūonə kənə fəkrə ayālə // ālāqə bičārə čəlməntəzārə

برگردان: بنفشه گل داد و بهار آغاز شد. به مرد زن‌دار دل نبند که بی‌اعتبار است.
مرد زن‌دار به خانه‌اش می‌رود و به فکر خانواده‌اش هست. عاشق بیچاره چشم به راهش می‌ماند (یوسفی زیرابی، ۱۳۹۴، ص. ۱۷۶).

در بیتی دیگر نیز شاعر ضمن اشاره به اینکه گل بنفشه نمایانگر آغاز بهار است و اشاره به عطر و بوی بنفشه که فضا را عطرآگین کرده است، در پندی زیبا و ظریف از وفاداری سخن می‌گوید و اینکه عاشق باید همه توجه‌اش به معشوق باشد، زیرا در راه عشق کم‌ترین چیز گذشتن از جان است.

ونوشه که در بـمـوئـه بهـار کس بوئه سـر بو کردن نـداره؟
یار اون که خاطر یار داره گر جان طلب، نا نو، بسپار

Vanuŕe ke dar bəmue bəhāre // kas bue sare bu kardən nədāre
Yār ūne ke xātəre yār dare // gar jān taləbe nənave bespāre

برگردان: بنفشه که درآمد، فصل بهار است. کسی هست که قصد بو کردن بنفشه را نداشته باشد؟ یار آن است که خاطر یار را نگاه دارد. اگر از او جان طلبد، نه نکوید و ببخشد (نجف‌زاده بارفروش، ۱۳۷۵، ص. ۱۸۱).

۴-۱-۶. بنفشه آغازگر بهار اما تداعی گری اعتباری دنیا

مدت زمان عمر آدمی مُعین نیست؛ همین مشخص نبودن عمر آدمی است که از او انسانی فعال، امیدوار، سخت‌کوش، گاهی حریص و طمع‌کار و... می‌سازد. دنیادوستی یکی از صفاتی است که هم در تعالیم اسلامی و هم در ادبیات ما نکوهیده شده است. معمولاً این صفت، در ذهن کسانی خطور می‌یابد که در آن‌ها خودباوری بیشتر از خداباوری است. در اشعار کلاسیک شاعرانی چون خیام، سعدی و... بارها از بی‌اعتباری دنیا سخن گفته‌اند. شاعران^۶ مازندرانی نیز از هر وسیله‌ای برای نشان دادن بی‌اعتباری دنیا و گردش زمانه کمک می‌گیرند تا مخاطب را به تفکر وادارند که قدران داشته‌های خود باشد. می‌توان گفت اندازی که از بی‌اعتباری دنیا در اشعار زیر آمده است، برای ثبات بخشیدن به این امر مهم است که تا هستیم نسبت به یکدیگر عشق بورزیم، زیرا به ماندگاری دنیا اعتباری نیست. در دوبیتی زیر که گفت‌وگوی یک‌طرفه با گل بنفشه است، به شکل خمیده این گل اشاره شده است و درون‌مایه تعلیمی نیز دارد، شاعر علاوه بر کوتاهی عمر گل بنفشه به عمر کوتاه پنج روزه آدمی نیز اشاره می‌کند.

ونوشه ره گمه چیه ته دامن چاک؟ شو و روز نظر دارنی همیشه به خاک
تو پنج روز عمر دارنی تره چیه باک هر کس که دنی کم‌تر دئیّه مونّه پاک

Vanuše gəmme çıye tə dāməne çäk // šu-o ruz nazər dārni hamiše
Tu panj ruz-e umr dārni tere çıye bāk // hark as kr dəni kamter dayye munna
pāk

برگردان: به گل بنفشه گفتم: چرا پیراهن بر تن دریده‌ای؟ تو را چه شده است که شب و روز بر خاک می‌نگری؟ عمرت پنج روز است از چه می‌هراسی؟ هر آن کس که در این دنیا کم‌تر زیست، پاک‌تر و آسوده‌تر است (امیر پازواری، ۱۳۹۱، ص. ۳۴۷).

صواحی جا خیش نوش، جلدی نماشون رَسنه بهار نو جمه په، پیتته زمستون رَسنه
هر چند ونوشه صفا بهار نووری دینه پیسینه بچ بچای په وقتی زمستون رَسنه

Sevâhi jâ xeî navuî jaldi nemâfûn rasəne // bəhâr-e-nu jeme-ye-pe pite
zəmessun rasəne
Har çand vanuî-ye-sefâ behârre nuvari dene/pisene beç- beçâye pe vaqti
zemessun rasene

برگردان: با صبحدم انس مگیر که به زودی غروب فرا می‌رسد؛ به دنبال لباس نوبهار، زمستان کهنه می‌رسد. هر چند صفای بنفشه به بهار تازگی می‌دهد، اما وقتی زمستان می‌رسد، پاهای گل پامچال می‌پوسد (احمدی کمرپشتی، ۱۳۹۳، ص. ۸۱).

۲-۴. ارتباط گل بنفشه و معشوق

اگرچه رد پای معشوق را تقریباً در همه ابیاتی که مربوط به گل بنفشه می‌شود می‌توان دید، اما به دلیل اینکه در ابیات زیادی اشاره مستقیم به معشوق می‌شود^۶ جا دارد که جداگانه نیز به آن پرداخته شود.

معشوق به‌عنوان محوری‌ترین شخصیت شعرهای عاشقانه در ترانه‌های مازندرانی، حضوری گسترده دارد. وصف زیبایی‌های ظاهری و رفتاری معشوق از بن‌مایه‌های اصلی این گونه شعرهاست. بررسی و تحلیل اشعار نیما یوشیج — در مجموعه شعرى روجا به زبان مازندرانی و امیر پازواری — بزرگ‌ترین شاعر بومی‌سرای مازندرانی حاکی از آن است که آن‌ها در توصیف معشوق پیرو سنت شعر فارسی بوده‌اند. توصیف چهره، گیسو، سنگ‌دلی و بی‌اعتنایی به عاشق (هاشمی، ۱۳۹۵، ص. ۸۸).

اما شاعری که در محیط طبیعی روستا و در دامن طبیعت بزرگ شده است، تجربه‌های عینی جدید کشف می‌کند و نگاه بومی‌گرایانه به معشوق دارد، مانند: رقص محلی، آب برداشتن معشوق از چشمه، نشا کردن برنج، گل بنفشه چیدن معشوق در فصل بهار. «در دوره معاصر کلیت معشوق در شعرهای غنایی که در شعر کلاسیک ما بود خیلی کم‌تر می‌شود. در این دوره چهره معشوق آشکارتر شد و شعرا به روابط عاشقانه میان دو انسان روی آوردند» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۷، ص. ۶۲). گاهی گل بنفشه برای عاشق یادآور خاطراتی می‌شود که در روزهای بهاری در کنار معشوقش داشت.

برای عاشق واقعی که عشق را با عمق جانش حس کرده هیچ دردی بالاتر از دوری از معشوق نیست. شاعر عاشق‌پیشه گل بنفشه را می‌بیند، به یاد معشوقش می‌افتد و با حزن در نیاش می‌دمد.

چلو کو تنگه مه دل تنگه مه دل ونوشه لو بمو، بغ نزو مه گل
بزنم لکوهوا، واییره مه دل غریبه حال جا، بناله بلبل

ĉælū kū tan g-ə me dæl tan g-ə me dæl //vanūĭə lū-bemū-teq nazū me gəl
bazənəm laləvā vā bayrə me dæl //qaribə hāl-e jā bənāle bəlbəl

برگردان: کوهستان چلاو دلتنگ و دلتنگ هستم. گل بنفشه روید، اما گل من (معشوقم) هنوز نتابیده است. نی‌ام را به صدا دریاورم تا دلم آرامش بگیرد. با آهنگ «غریبه حال» بلبل هم به آواز بیاید (هاشمی چلاوی، ۱۳۸۸، ص. ۸).

معشوق سنتی از نظر رفتاری ویژگی قابل ملاحظه‌ای ندارد. جفاکاری، پیمان‌شکنی، بی‌اعتنایی به عاشق، سنگ‌دلی، نازفروشی از ویژگی‌های ثابت اوست. شکایت عاشق از بی‌وفایی معشوق در ادبیات بومی چشمگیر است. در گذشته ممکن بود عاشق به خدمت سربازی برود و یا برای یافتن کار راهی شهر شود و یا حتی خواستگاری با موقعیت بهتر برای دختر پیدا شود و او تن به ازدواج دهد. در این صورت عاشق جفاکش از بی‌وفایی معشوق جفاکار سخن می‌گوید:

اون گدر که بیمه تو سسه بیمه بنفشه ر چیمه تسسه رسیمه
اسا ته بی‌وفایی ر بدیمبه بنفشه م ماریم بکشیمه

Un.gədər.ke.bime.təvesse,bime// benafşe.re. ĉime,təsse.rəssime
Esā.te.bivəfāi.re.badime// benafşeye.mārimme.bakəşime

برگردان: آن زمان که بودم برای تو بودم، گل بنفشه را می‌چیدم و برای می‌فرستادم. اکنون بی‌وفایی تو را دیدم ریشه بنفشه را از جا درآوردم (صمدی، ۱۳۷۰، ص. ۱۸۸).

۳-۴. عطر و بوی بنفشه

عطر و بوی گل‌ها به‌خصوص گل سرخ، بنفشه و نرگس از دیرباز مورد توجه شاعران ادب فارسی و ادب بومی قرار گرفته است. در مازندران قبل از اینکه درختان برگ دهند عطر و بوی گل بنفشه کوه و دشت را فرا می‌گیرد و طراوت و شادابی را به ارمغان می‌آورد. گاهی با وزش باد در فصل بهار بوی بنفشه فضا را عطرآگین می‌کند.

ونوشه ب ویشه ر گج ها کرده وا دکت ش شیمشر ر تیج ها کرده
واش و مَلَف و دار تتی هیاهیا صَحرا ر به سون گنجرج ها کرده

Vanūĭe be viĭe re gej hā kə rde //vā dakə te ĩe ĩemĭere tej hā kə rde
Vā ĩ- o malef -o dā re teti hiā hiā //sarā re be sune gangə rej hā kə rde

برگردان: بوی بنفشه بیشه را دیوانه کرده است. باد افتاد و شمشیرش را تیز کرده است. علف و ملف و شکوفه‌های درخت با همدیگر بیابان را مانند گنجرج کلا (چلاو) زیبا کرده است (مهدی‌پور عمران، ۱۳۹۳، ص. ۹۱).

گاهی نیز عطر بنفشه وجود عاشق را مست می‌کند و استعاره مناسبی برای نفس زندگی‌بخش معشوق قرار می‌دهد. یکی از نکته‌های قابل تأمل در ارتباط با عطر و بوی بنفشه این است که عاشق با آمدن بهار و استشمام بوی بنفشه یاد معشوقش می‌افتد. در واقع بوی گل یاد یار را در قلب عاشق زنده می‌کند. «در ادب فارسی این مورد را در اسطورهٔ معجون، بوی پیراهن یوسف و نفس رحمان شاهد هستیم که مولانا آن را به نظم درآورده است» (رمضانی، ۱۳۹۰، ص. ۱۸۵). در ادب بومی مازندران نیز شاهد اشعار زیبایی هستیم که بوی گل بنفشه برای عاشق یادآور خاطرات معشوق^۸ می‌شود. این یادآوری گاه به جایی می‌رسد که شاعر عاشق خطاب به معشوقش می‌گوید تو اگر نباشی گل بنفشه با همه عطر و بویش برای من بویی ندارد.

ته نَووی، زندگونی، سو نَکَنه ته نَووی، گل ونوشه بو نَکَنه
من بهلوت دل، شو وار شئیّه ته نَووی، برمه چش، مه خونکنه

tə nawvi, zə ndə guni sū nakə nnə // tə nawvi, gel vanuŋe, bū nakə nne
mə ne behlutə də l, ŋū vā rə ŋiyə // tə nawvi, bə rmə č eč , me xū
nakə nnə

برگردان: تو اگر نباشی، زندگانی فروغی ندارد. تو اگر نباشی گل بنفشه بویی ندارد. دل آتش‌گرفته‌ام، شب بارانی است؛ تو اگر نباشی چشمان اشک‌بارم نمی‌خوابد (هومند، ۱۳۷۸، ص. ۵۴).

۴-۴. کبودی گل بنفشه نماد داغ دل عاشق

برگ‌های قلبی‌شکل و به رنگ بنفش و کبود گل بنفشه سبب شد تا شاعران قوهٔ تخیل خود را به سمتی سوق دهند که آن را نماد دل دردمند عاشق بدانند. شاعر عاشق در دل طبیعت گلی به رنگ کبود (بنفش) می‌بیند از طبیعت الهام می‌گیرد تصور می‌کند که آن هم غم عشق در دل دارد و از دوری یار می‌نالد. این ویژگی در اشعار مازندران^۹ به شکل پرسوز و گدازی مشاهده می‌شود.

ننوز گتّه که کئومه دل گوشه کئو دل و گُل دکاشته ونوشه

تا ته عشق مَل مه دل دوسپته خوشه دریا بزومه هرچی بیّه بوشه
Nē nuz-gotē -ke-kau-me-dē le gusē // kau-dē le-var-gol-dē kā s tmē -
vanuš ē
Tā -tə -eə qe-mal-mə -del-davē stē -xuš ē //dē ryā -bazumē -har-ci-bayyē -
bavuš e

برگردان: ننوز می‌گفت: گوشه دلم کبود است. در کنار قلب کبودم گل بنفشه کبودرنگ
کاشته‌ام تا پیچک عشق تو در دلم خوشه بست، دل به دریا زده‌ام هر چه بادا باد! (نصری
اشرفی، ۱۳۷۶، ص. ۶).

کوهی بورد کو وصل کوبیّه مه دل مثل ونوشه کهو بیّه
اتا یار بیتما و درو بیّه روز عرصات مسّه امرو بیّه

Kuhi.burde.ku.vasle.ku.bayye// mē .del.mə sle.vanuš e.kahu.bayye
Attā .yā r.baytemā .ve.deru.bayye// ruze.arə sā t.messe.amru.bayye

برگردان: (دختر کوهی) به کوه رفت و به کوه پیوست. دلم مثل بنفشه کبود شده است.
یاری که گرفته‌ام، دروغ از آب درآمده است. امروز برایم روز محشر شده است (صمدی،
۱۳۷۰، ص. ۱۸۷).

۵-۴. پیچ و تاب زلف بنفشه

زلف و گیسو داشتن بنفشه از مواردی است که در ادب فارسی نیز به آن اشاره شده
و گیسو نماد نباتات قرار گرفته است. به نظر دوبوکور محقق فرانسوی (۱۸۹۴)،
«گیسوان نماد نیروی زندگی هستند که در شعر شاعران به صورت جنگل پردرخت
تصور می‌شوند» (دوبوکور، ۱۹۹۴، ترجمه ستاری، ۱۳۷۳، ص. ۲۳). از این رو، در
ادبیات ما، موی و جان به دلیل ارتباط موی و گیاه به صورت ناخودآگاه مرتبط شده‌اند:
طره او صد دل مجروح داشت هر سر مویش رگی در روح داشت
(عطار، ۱۳۸۳، ص. ۲۱۳)

در ادبیات بومی مازندران^۱ گل بنفشه به دلیل فراوانی، پیچ در پیچ رویدن و انبوه
شدن آن در دشت و جنگل نماد زلف و پیچش مو قرار گرفته است. در مناطقی که در
کنار جوی‌های آب هستند گل بنفشه آنچنان در هم می‌رویند که از راه دور شبیه
گیسوان درهم‌تنیده به نظر می‌رسد.

گل وشکفت کوه و کنار بایت ونوشه زلف تاودار بایت

بوردم ایشم چش چش وار بایت دَرسَم بَیم راه غِوار بایت
 Gol veā ə š kə ftə kū h vū kā ə nâr-e baitə //vanū š ə zulfæ tã vædar
 baitə
 Bū rdə mâ eš ə ā m ĉ ə š ĉ ə š -e var baitə // dā rə sə m bə âm rã h
 gâvā r baitə

برگردان: گل شکفت و کوه و کنار را گرفت، بنفشه زلف تابدارش را به معرض نمایش گذاشت، رفتم نگاه کنم چشمانم را تیرگی گرفت، برگشتم بیایم راه را غبار گرفت (نیما یوشیج، ۱۳۷۱، ص. ۶۶۴).

قرن‌های متمادی است که معشوق در شعر شاعران چهرهٔ یکسانی دارد و در فضا سازی روابط عاشقانه و کاربرد نمادها و تشبیهات شعرشان شبیه به هم است. چشم را به نرگس و زلف را به بنفشه مانند کرده‌اند. «طبق سنت گذشتگان گیسوی یار پرپشت و تابدار، زنجیرشکل، سیاه‌رنگ و پیچ در پیچ است که در هر پیچ و حلقهٔ آن، دل عاشقی گرفتار شده است» (هاشمی، ۱۳۷۵، ص. ۷۶). گویا با حرکت دادن گیسو و شانه کردن آن به دست معشوق دل عاشق فرو می‌ریزد.

در بیت زیر پراکندگی گل بنفشه در دشت و صحرا به پراکندگی گیسو تشبیه شده است. تصویرسازی و صور خیال در این گونه ابیات موج می‌زند که در این مقال نمی‌گنجد.

نماشونه سَرا کرکون صدا مِه یار کَره زلف دَکته
 مِه یار کره زلف انگور خوشه میون گل دارنه، نار ونوشه
 nə mǎ Íune-e sar-ă kə rkun-e sə dǎ //mə yǎ r-e kar-e zə lf-e dakə tə vǎ
 mə yǎ r-e kar-e zə lf angur-e quíə //miyun gol dǎ rnə ,kə nǎ r vanuíə
 برگردان: غروب هنگام صدای پرندگان می‌آید. باد زلف پرپشت یارم را پریشان کرده است. زلف پرپشت یار من خوشهٔ انگور است گل در میان دارد و بنفشه در کنار (دو گیسو) (اسماعیل پور مطلق، ۱۳۹۶، ص. ۵۸).

۶-۴. گفت‌وگو با گل بنفشه

مقولهٔ گفت‌وگو از دیدگاه گوناگون اشکال متفاوتی را دربر می‌گیرد همانند مناظره، سؤال و جواب، دیالوگ (گفت‌وگوی دوطرفه)، همولوگ (گفت‌وگوی جمعی)، مونولوگ (تک‌گویی) و... . گاهی عناصر تشکیل‌دهندهٔ گفت‌وگو، یعنی گوینده و

مخاطب، می‌توانند اشخاص خیالی و یا امور و اشیایی باشد که در عالم واقع نمی‌توانند گفت‌وگو کنند. گفت‌وگو با گل‌ها مضمون غنایی و عاشقانه دارد که در واقع از عوامل اصلی و طبیعی در پیدایش شعر عامه است و ارتباط مستقیمی با ذوق شاعر دارد. غالباً هر شاعری این نوع شعر را برای دل خود می‌سراید نه برای انگیزه‌های مادی و یا خوش‌آمد دیگران.

از آنجا که گیاه بر همهٔ جوانب زندگی آدمی سایه افکنده و انسان زندگی اقتصادی و حتی اجتماعی خود را با بهره‌برداری از نباتات سامان بخشیده است، سبب شده تا چنین باور «آنیمیمی» به وجود آید و انسان با گیاه سخن بگوید (رمضانی، ۱۳۹۰، ص. ۵۳).

گاه انسان آنقدر به گیاه نزدیک می‌شود که او را همچون رفیقی می‌نگرد که با او درد دل می‌کند. به هر حال واقعیت‌های جامعه مانند: فقر، فاصلهٔ اجتماعی، غم و درد و... شاعر را با توصیفی ساده به سخن گفتن و جان بخشیدن به این عناصر خاموش وادار می‌کند. گفت‌وگو با گل بنفشه در ترانه‌های مازندرانی^{۱۱} در واقع آینهٔ تمام‌نمای احساسات سراینندگان و محیط زندگی آن‌ها و بازتاب رنج و دردشان است. اینک به نمونه‌ای از گفت‌وگوی یک‌طرفهٔ عاشق با گل بنفشه اشاره می‌کنیم که شاعر هنرمندانه به توصیف زیبایی معشوقش نیز می‌پردازد.

ونوشه گل، مه ونوشه بهار کمون برفه، چشمون، آهوی لاره
ونه رو، مثل ماهه، ده و چاره ونه راه و روش، مه یادگاره

vanū Íə gə l ,mə vanū Íə bə hā r-ə // kamun bə rfə , č ə Ímun ā hū -ye
lā rə ,
mə slæ mā he dā hū care // və ne rā h-u ravə Í me yā də gā r-ə və ne rū

برگردان: ای گل بنفشه، گل بنفشه من بهار است. کمان‌ابرو، با چشمانی چون چشمان آهوان لار، چهرهٔ او مانند ماه شب چهارده است. حرکات او دوران گذشته‌ام را به یاد می‌آورد (هاشمی چلاوی، ۱۳۸۸، ص. ۶۹).

گاهی نیز گل بنفشه به گفت‌وگو می‌نشیند. شاعر عاشق غم و درد و هجرانی و بی‌وفایی معشوق را به زبان بنفشه می‌گذارد. دوییتی زیر از نظر ساختار، گفت‌وگوی یک‌طرفه است. مفهوم را در مصراع چهارم می‌توان یافت آنجا که معشوق یار دیگری می‌گیرد و عاشق آرزوی مرگ می‌کند.

مفاهیم نمادین گل بنفشه در دوبیتی‌های مازندرانی _____ ویدا ساروی

بنفشه بهوت‌ه من چه حَخیرم تمام لم و لِوار من اسیرم
 دیروز وچومه امروز چه پیرم ته یار نو بیتتی مینم بمیرم
 (مصاحبه با حاجیه احمدی‌نسب)

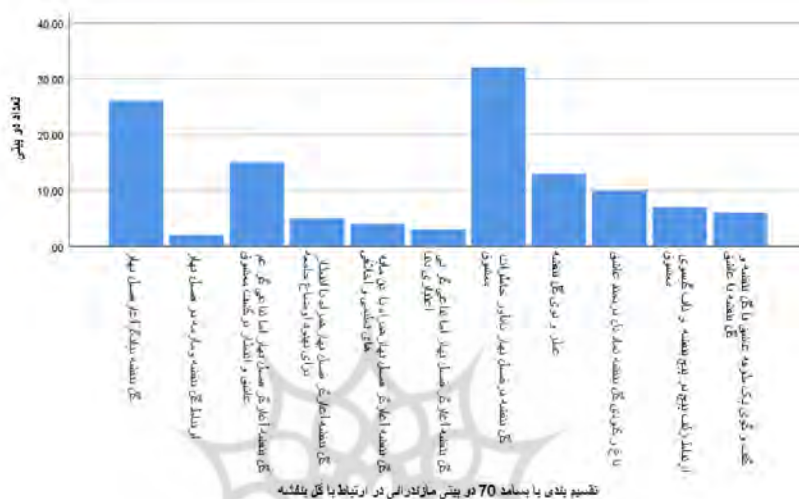
Benafš e bahute mæ n ç ə haxirə m// tæ mǎ me lam-o læ vǎ r mæ n asirə m.
 Diruz-e vaç ume amruz ç ə pirə m// tæ yǎ r-e nu bayti mæ nə m bamirə m.
 برگردان: بنفشه گفت: من چقدر پژمرده و آسیب‌دیده‌ام. در بدترین جاهای روی
 زمین می‌رویم و گاهی اوقات خودم را زندانی می‌کنم. دیروز به دنیا آمدم ولی امروز که
 به خودم می‌نگرم احساس می‌کنم پیر شده‌ام. ای محبوب من! وقتی تو کس دیگری را
 به جای من برگزیدی، زنده ماندنم چه فایده‌ای دارد؛ بهتر است بمیرم.

جدول ۱: تقسیم‌بندی دوبیتی‌های مازندرانی در ارتباط با گل بنفشه

Table 1: Division of Mazandaran couplets in relation to violets

ردیف	عنوان	تعداد دوبیتی
۱	گل بنفشه بیانگر آغاز فصل بهار	۲۶
۲	ارتباط گل بنفشه و مارمه (تحویل سال نو) در فصل بهار	۲
۳	گل بنفشه آغازگر فصل بهار، اما تداعی‌گر غم عاشق و انتظار برگشت معشوق	۱۵
۴	گل بنفشه آغازگر فصل بهار همراه با انتظار برای بهبود اوضاع جامعه	۵
۵	گل بنفشه آغازگر فصل بهار همراه با بن‌مایه‌های تعلیمی و اخلاقی	۴
۶	گل بنفشه آغازگر فصل بهار، اما تداعی‌گر بی‌اعتباری دنیا	۳
۷	گل بنفشه در فصل بهار یادآور خاطرات معشوق	۳۲
۸	عطر و بوی گل بنفشه	۱۳
۹	داغ و کبودی گل بنفشه نماد دل‌دردمند عاشق	۱۰
۱۰	ارتباط زلف پیچ در پیچ بنفشه و تاب گیسوی معشوق	۷
۱۱	گفت‌وگوی یک‌طرفه عاشق با گل بنفشه و گل بنفشه با عاشق	۶
۱۲	تعداد کل دوبیتی‌ها	۱۲۳

نکته قابل توجه این است که شاعران خوش ذوق مازندرانی در برخی از دوبیتی‌ها به دو یا سه مضمون از گل بنفشه اشاره کردند. از این نظر تعداد کل دوبیتی‌ها بیشتر از ۷۰ دوبیتی است.

نمودار ۱: تقسیم بندی دوبیتی‌های مازندرانی در ارتباط با گل بنفشه

Figure 1: Division of Mazandaran couplets in relation to violets

۵. نتیجه

گل بنفشه در نزد شاعران خطه سبز مازندران — که همواره شاهد جلوه‌گری آن بوده‌اند — علاوه بر اینکه نویدبخش فصل بهار و سال نو و آغاز کار و تلاش و کشاورزی و رمز پویایی و حرکت است، مفاهیم گوناگونی را در پی دارد که شامل: توجه به پیچیدگی‌ها و نابسامانی اجتماعی، واقعیت‌های جامعه‌ای که در آن می‌زیستند، نگرش تعلیمی در قالب پندها و اندرزها، بی‌اعتباری دنیا، باورهای بومی و فراق و انتظار بازگشت معشوق است. معشوق — که در اشعار مازندرانی جایگاه خاصی دارد — در بخش قابل توجه‌ای از ابیاتی که مربوط به گل بنفشه می‌شود تکرار شده است. آنجا که با سوز و گداز از معشوق و دلدادگی سخن می‌گویند عشق از لابه‌لای دوبیتی‌هایشان فرو می‌چکد و مخاطب را با خود همراه می‌کند و این چنین حضور گل بنفشه بیانگر

تقابل دوسویه و کاربردی از طبیعت و انسان است. شاعر آنچنان به گل بنفشه نزدیک می‌شود و باورش دارد که آن را همچون رفیقی می‌نگرد که با او به گفت‌وگو می‌نشیند و درد و دل می‌کند. عطر خوش بنفشه نیز که به گفته شاعر بیشه را دیوانه کرده، تداعی‌گر خاطرات یار است. عاشق رنگ نبود و ظاهر قلبی شکل گل بنفشه را نمادی از قلب نبود و هجران‌دیده خود می‌داند و در پیچ و تاب انبوهی از بنفشه دل خود را گرفتار می‌بیند و این چنین است که گل بنفشه با زندگی مردم مازندران گره خورده است.

پی‌نوشت‌ها

1. violet

۲. در جلد اول تاریخ ادبیات صفا (۱۳۸۳، ص. ۲۷۵) در ذیل انوری قطعه سه‌بیتی زیبا و تعلیمی آمده که به گفت‌وگوی باغبان با گل بنفشه می‌پردازد و خمیدگی گل بنفشه را نماد تواضع و فروتنی می‌داند. چنین مفهومی در ادب فارسی کم‌تر دیده شده و شاعران معمولاً به خمیدگی، سر بر زانو گذاشتن، غفلت و کم‌رویی گل بنفشه اشاره می‌کنند. در ادب بومی مازندران تا آنجایی که نگارنده جست‌وجو کرده فقط یک مورد در دیوان امیر پازواری (۱۳۹۱، ص. ۳۴۷) به خمیدگی گل بنفشه اشاره شده است.

۳. برای دیدن یکی از زیباترین گفت‌وگوهای گل بنفشه در ادب فارسی می‌توان به مناظره گل بنفشه و شاه جلال در مثنوی جمال و جلال تصنیف محمد نزل‌آبادی (۱۳۸۲، ص. ۸۰) مراجعه کرد.

۴. برای دیدن دوبیتی‌های دیگری که گل بنفشه نمایانگر آغاز بهار است، می‌توان به هاشمی چلاوی (۱۳۸۸، صص. ۲، ۷، ۲۴، ۶۹، ۷۱)، احمدی کم‌پشتی (۱۳۹۳، صص. ۸۱، ۸۶، ۸۹، ۹۷، ۹۸)، سام دلیری (۱۳۹۸، صص. ۷۴، ۱۰۱، ۲۳۷)، پاشازانوسی (۱۳۹۰، ص. ۱۱)، نادری رجه (۱۳۹۲، صص. ۵۰، ۷۱)، قیصری (۱۳۷۱، ص. ۷۴)، نجف‌زاده (۱۳۷۵، ص. ۱۸۱)، مهدی‌پورعمران (۱۳۹۳، ص. ۷۳)، جلالی کندلوسی (۱۳۸۷، ص. ۶۰)، و جوادیان (۱۳۹۳، ص. ۵۱) مراجعه کرد.

۵. برای دیدن دوبیتی‌های دیگری که گل بنفشه نمایانگر فصل بهار همراه با بن‌مایه‌های اجتماعی، تعلیمی و بی‌اعتباری دنیاست می‌توان به احمدی کم‌پشتی (۱۳۹۳، ص. ۹۸)، امیرپازواری (۱۳۹۱، ص. ۳۴۷)، جلالی کندلوسی (۱۳۸۷، ص. ۶۰)، سام دلیری (۱۳۹۸، ص. ۱۰۱)، و هاشمی چلاوی (۱۳۸۸، ص. ۲۴) مراجعه کرد.

۶. برای دیدن دوبیتی‌های دیگری که گل بنفشه نمایانگر فصل بهار همراه با بن‌مایه‌های اجتماعی، تعلیمی و بی‌اعتباری دنیاست می‌توان به احمدی کم‌پشتی (۱۳۹۳، ص. ۹۸)، امیرپازواری (۱۳۹۱،

- ص. ۳۴۷)، جلالی کندلوسی (۱۳۸۷، ص. ۶۰)، سام دلیری (۱۳۹۸، ص. ۱۰۱)، و هاشمی چلاوی (۱۳۸۸، ص. ۲۴) مراجعه کرد.
۷. برای دیدن دوبیتی‌های دیگری که گل بنفشه در ارتباط با معشوق است می‌توان به احمدی کمربشتی (۱۳۹۳، صص. ۳۰، ۳۴، ۸۹، ۹۲، ۹۷، ۹۸)، نادری رجه (۱۳۹۲، ص. ۳۸، ۵۷)، هاشمی چلاوی (۱۳۸۸، صص. ۴۷، ۵۲، ۶۹، ۷۱)، جوادیان (۱۳۹۳، صص. ۵۱، ۹۰، ۹۳)، هومند (۱۳۸۰، ص. ۵۴)، نجف‌زاده بارفروش (۱۳۷۵، ص. ۱۶۴)، امیرپازواری (۱۳۹۱، صص. ۲۵۴، ۴۵۴)، نصری اشرفی (۱۳۷۶، ص. ۶)، صمدی (۱۳۷۰، ص. ۱۸۷)، عمادی و عالمی (۱۳۹۰، ص. ۱۷۸)، اسماعیل‌پور مطلق (۱۳۹۶، صص. ۵۸، ۱۱۱)، گیتی‌نژاد (۱۳۹۲، ص. ۳۶)، یوسفی زیرابی (۱۳۹۴، صص. ۸۶، ۱۱۲) مراجعه کرد.
۸. برای دیدن دوبیتی‌های دیگری که در آن به عطر و بوی گل بنفشه اشاره شده می‌توان به احمدی کمربشتی (۱۳۹۳، صص. ۸۶، ۹۷، ۹۸)، نادری رجه (۱۳۹۲، ص. ۵۷)، نجف‌زاده بارفروش (۱۳۷۵، صص. ۱۶۴، ۱۸۱)، هاشمی چلاوی (۱۳۸۸، صص. ۵۲، ۷۱)، یوسفی زیرابی (۱۳۹۴، ص. ۸۶)، و امیرپازواری (۱۳۹۱، ص. ۴۵۳) مراجعه کرد.
۹. برای دیدن دوبیتی‌های دیگری که در آن داغ و کبودی گل بنفشه نماد دل‌دردمند عاشق است می‌توان به هاشمی چلاوی (۱۳۸۸، صص. ۷، ۲۷)، احمدی کمربشتی (۱۳۹۳، صص. ۳۰، ۱۱۱)، جوادیان (۱۳۹۳، ص. ۹۰)، عمادی و عالمی (۱۳۹۰، ص. ۱۷۸)، امیرپازواری (۱۳۹۱، ص. ۲۵۴) مراجعه کرد.
۱۰. برای دیدن دوبیتی‌های دیگری که در ارتباط با پیچش زلف بنفشه هست می‌توان به هاشمی چلاوی (۱۳۸۸، ص. ۱۴۳)، احمدی کمربشتی (۱۳۹۳، صص. ۳۴، ۳۸)، امیرپازواری (۱۳۹۱، ص. ۴۵۳)، یوسفی زیرابی (۱۳۹۴، ص. ۱۱۲) مراجعه کرد.
۱۱. برای دیدن دوبیتی‌های دیگری که به گفت‌وگو با گل بنفشه می‌پردازد می‌توان به هومند (۱۳۸۰، ص. ۵۹)، امیرپازواری (۱۳۹۱، ص. ۳۴۷)، گیتی‌نژاد (۱۳۹۲، ص. ۳۶)، و عمادی و عالمی (۱۳۹۰، ص. ۱۰۱) مراجعه کرد.

منابع

الف) منابع مکتوب

آقاحسینی، ح.، و خسروی، ا. (۱۳۸۹). نماد و جایگاه آن در بلاغت فارسی. بوستان ادب، ۲، ۲۹-۱.

ابراهیمی، ع.ا. (۱۳۸۹). تصویرپردازی گل‌ها، گیاهان و پرندگان در اشعار نیما یوشیج. رساله دکتری زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه مازندران.

- ابومحبوب، ا. (۱۳۸۹). چوب بلاگردان یا تیر آرش. فرهنگ، ۲، ۸۰-۸۸.
- احمدی کمرپشتی، ک. (۱۳۹۳). *بیه‌آویا (سروده‌های تبری)*. به کوشش ل. احمدی کمرپشتی. تهران: رسانش نوین.
- اسماعیل پور مطلق، ا. (۱۳۹۶). *ترانه‌های مازندرانی*. تهران: رسانش نوین.
- بهزادی، ر. (۱۳۸۰). *نماد در اساطیر*. کتاب ماه هنر، ۳۶، ۵۲-۵۶.
- پازواری، ا. (۱۳۹۱). *دیوان اشعار*. پژوهش ب. جویباری. تهران: کاوشگر.
- پاشازانوسی، ا. (۱۳۹۰). *وَرَف (اشعار غرب مازندرانی)*. نوشهر: آوا.
- پرستش، ش. (۱۳۸۱). *پژوهشی در جامعه‌شناسی شعرنو؛ نیما و مسئله اجتماعی ایران*. اولین همایش ملی نیماشناسی. صص. ۲۴۰-۲۵۰.
- پورنامداریان، ت. (۱۳۶۸). *رمز و داستان‌های رمزی در ادب فارسی*. تهران: علمی و فرهنگی.
- فریزر، ج. (۱۸۹۰). *شاخه زرین (پژوهشی در جادو و دین)*. ترجمه ک. فیروزمند (۱۳۸۸). تهران: آگاه.
- جعفری (قنواتی)، م. (۱۳۹۴). *درآمدی بر فولکلور ایران*. تهران: جامی.
- جوادیان، م. (۱۳۹۳). *واگویه‌ها (سروده‌های مازندرانی)*. ساری: شلفین.
- حافظ، ش. (۱۳۶۵). *دیوان اشعار*. تصحیح پ. نائل خانلری. تهران: خوارزمی.
- دوبوکور، م. (۱۹۹۴). *رمزهای زنده جان*. ترجمه چ. ستاری (۱۳۷۳). تهران: نشرمرکز.
- رمضانی، ن. (۱۳۹۰). *تحلیل گفت‌وگو با گل‌ها و نباتات در نظم و نثر فارسی تا قرن نهم بر اساس مقوله مدحی*. پایان‌نامه دکتری زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه تهران.
- رنگچی، غ. (۱۳۷۳). *گل و گیاه در ادبیات منظوم فارسی*. تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات.
- زمردی، ح. (۱۳۸۷). *نمادها و رمزهای گیاهی در شعر فارسی*. تهران: زوار.
- سام دلیری، س. (۱۳۹۸). *هدهد سلیمان*. چالوس: فقیه.
- سعدی، م. (۱۳۷۹). *گزیده قصاید سعدی*. به تصحیح ج. شعار. تهران: علمی.
- شفیعی کدکنی، م. (۱۳۶۶). *صور خیال در شعر فارسی*. تهران: آگاه.
- شفیعی کدکنی، م. (۱۳۸۷). *ادوار شعر فارسی از مشروطیت تا سلطنت*. تهران: سخن.
- شوالیه، ژ. و گریبان، آ. (۱۹۰۶). *فرهنگ نمادها*. ترجمه س. فضایی (۱۳۸۰). ج ۵. تهران: جیحون.
- صمدی، ح. (۱۳۷۰). *در قلمرو مازندرانی، مجموعه مقالات*. ج ۳. بابل: نقش جهان.
- عطار نیشابوری، ف. (۱۳۸۳). *منطق الطیر*. تصحیح م. شفیعی کدکنی. تهران: سخن.

عمادی، ا. و عالمی، م. (۱۳۹۰). *نغمه‌های سرزمین بارانی (برگزیده اشعار مازندرانی)*. ساری: شلفین.

کمپبل، ج. (۱۹۸۸). *قدرت اسطوره*. ترجمه ع. مخبر (۱۳۸۶). تهران: نشر مرکز.
کوپر، ج. س. (۱۹۷۸). *فرهنگ نمادهای آیینی*. ترجمه ر. بهزادی (۱۳۹۲). تهران: علمی.
گیتی‌نژاد، م. (۱۳۹۲). *ترانه‌های قدیمی مازندران*. ساری: شلفین.
محسنی، ا. (۱۳۸۱). *فرهنگ گل‌ها و پرندگان و کاربرد آن‌ها در شعر فارسی*. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.

منوچهری دامغانی، ا. (۱۳۴۷). *دیوان منوچهری*. تصحیح م. دبیرسیاکی. تهران: زوار.
مهدی‌پور عمران، ر. (۱۳۹۳). *آتامیس مازرونی (سروده‌های تبری)*. تهران: رسانه‌ش نوین.
میرصادقی، ج. (۱۳۸۲). *ادبیات داستانی*. تهران: علمی.
میهن‌دوست، م. (۱۳۸۰). *پژوهش‌های عمومی فرهنگ عامه*. تهران: توس.
نادری رجه، ش. (۱۳۹۲). *چش برآه (مجموعه اشعار تبری)*. سوادکوه: ملرد.
نجف‌زاده بارفروش، م. ب. (۱۳۷۵). *نغمه‌های مازندرانی*. تهران: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.

نصری اشرفی، ج. (۱۳۷۶). *امیری‌های ننوز*. تهران: سبز.
نصری اشرفی، ج. (۱۳۸۹). *دانشنامه تبرستان و مازندران*. ج ۵. تهران: نی.
هاشمی، م. (۱۳۹۵). *نیما زبان و شعر تبری*. مجموعه مقالات همایش علمی و پژوهشی. ساری: هاوژین.

هاشمی چلاوی، ع. (۱۳۸۸). *آهو مونا (سروده‌های مازندرانی)*. آمل: طالب آملی.
هومند، ن. (۱۳۸۰). *سَر چمر، دل سو (سروده‌های تبری)*. آمل: طالب آملی.
یوسفی زیرابی، ف. (۱۳۹۰). *آیین‌های باستانی مازندران*. ساری: شلفین.
یوسفی زیرابی، ف. (۱۳۹۴). *زن در فرهنگ عامه مردم مازندران (با بررسی ترانه، ضرب‌المثل و افسانه)*. ساری: شلفین.

نیمایوشیچ (۱۳۷۵). *مجموعه کامل اشعار*. تدوین س. طاهباز. تهران: نگاه.

ب) منابع شفاهی (مصاحبه‌شوندگان)

احمدی‌نسب، ح. (۱۳۹۷/۱۲/۱۹). *روایتگر اشعار محلی مازندران*. خانه‌دار. ۷۲ ساله.
سام دلیری، س. (۱۳۹۸/۶/۸). *شاعر اشعار بومی غرب مازندران*. شغل آزاد. ۷۵ ساله.

References

A-written resources

- Abumahbub, A. (2010). Revolving wood or Arash arrow. *Inserted Culture*, 2, 80-88.
- Aemadi Alami, A., & Alami, M. (2011). *Rainy land songs* (Collects Mazandarani poems). Shealfi.
- Aesmaelpour Motlagh, A. (2017). *Mazandaran songs* (in Farsi). Rasanesh Novin.
- Agahosseni, H., & Khosravi, A. (2010). Its symbol and place in Persian eloquence (in Farsi). *Literature Garden*, 2, 1-29.
- Ahmadi Kamarposhti, K. (2014). *Babaea oya* (Tabari poems) (in Farsi). Rasanesh Novin.
- Atar Neshabouri, F. (2004). *The logic of the birds* (in Farsi) (Mohammadreza Shafeeahi Kadkani). Sokan.
- Behzadi, R. (2001). Symbol in mythology (in Farsi). *Book of the Month of Art*, 36, 52-56.
- Campbell, J. (2007). *The power of myth* (translated into Farsi by Abbas Mokhber). Markaz Publication.
- Chevalier, J., & Gheerbrant, A. (2001). *Dictionnaire des symboles* (translated into Farsi by Soodabeh Fazaeli). Jayhoon.
- Cooper, J. C. (2013). *An illustrated encyclopedia of traditional symbols* (translated into Farsi by Roghaye Behzadi). Aelami.
- De Beaucois, M. (1994). *Les symboles vivants* (translated into Farsi by Jalal Satari). Central.
- Ebrahemi, A. A. (2010). *Illustration of flowers, plants and birds in the poems of Nima Yoshij* (in Farsi). Doctoral dissertation in Persian language and literature, Mazandaran University, Mazandaran, Iran.
- Geatyejad, M. (2013). *Old songs of Mazandaran* (in Farsi). Shelfin.
- Hafez, S. (1986). *Books of poems* (edited Parviz Natel Khanlari). Kharazmi.
- Hashemi, M. (2016). Nima Tabari language and poetry. *Proceedings of a Scientific and Research Conference*. Sari, Havojen.
- Hashemi Chelavi, A. (2009). *Like a deer* (Mazandarani poems) (in Farsi). Taleab Amoli.
- Humand, N. (2001). *Sarčəmər & Də;e Sū* (The poem of Tabarī). Taleab Amoli.
- Jafari (Ganavati), M. (2015). *An introduction to Iranian folklore* (in Farsi). Jami.
- James George, F. (1994). *The Golden bough: a study in magic and religion* (translated into Farsi by Kazem Firuzmand). Agah.
- Javadiyan, M. (2014). *Dialects* (Mazandarani poems) (in Farsi). Shelfin.
- Mahdipour Omran, R. (2014) *A handful of Mazandarani* (poems of Tabari) (in Farsi). Resanesh Novin.
- Manuchehri Damgani, A. (1968). *Books of Manuchehri* (in Farsi) (edited by Mohammad Dabir Siaghi). Zavar.
- Mehandoost, M. (2001). *General research in popular culture* (in Farsi). Tous.

- Mersadeghi, J. (2003). *Literature fiction* (in Farsi). Aelami.
- Mohseni, A. (2002). *Culture of flowers and birds and their application in Persian poetry* (in Farsi). University of Mashhad.
- Naderi Rajeah, S. (2013). *Kept waiting* (a collection of Tabari poems) (in Farsi). Melard.
- Najafzadeh Barforush, M. (1996). *Mazandaran songs* (in Farsi). The Artistic Field of the Islamic Advertising Organization.
- Nasri Ashrafi, J. (1997). *Nenous Amiri* (A type of Mazandarani poems) (in Farsi). Sabz.
- Nasri Ashrafi, J. (2010). *Encyclopedia of Tabaristan and Mazandaran* (in Farsi). Naeh.
- Parastesh, S. (2002). *Research in the Sociology of Neo- Poetry: Nima and the social issue of Iran*. National Nima Festival Tabari Language and Poetry (pp. 240-250).
- Pashazanousi, A. (2011). *Snow* (poems of west Mazandaran) (in Farsi). Ava.
- Pazevari, A. (2012). *Book of poems* (in Farsi). Kavoshgar.
- Pournamdariyan, T. (1989). *Mysteries and story mysteries in Persian literature* (in Farsi). Scientific and cultural.
- Ramzani, N. (2011). *Analysis of the dialogue with flowers and plants in Persian poetry and prose up to the ninth century based on the category of praise*. Doctoral Dissertation in Persian language and Literature Tehran University, Tehran, Iran.
- Rangchi, G. (1994). *Flowers and plants in Persian poetic literature* (in Farsi). Institute Studies & Research.
- Sadi, M. (2000). *Excerpts from Saadi's poems*. Aelami.
- Samadi, H. (1991). *In the territory of Mazandaran, collection of papers* (in Farsi). Ngshah Jahan Publishing.
- Samdaliri, S. (2019). *Hodhode Solyaman* (in Farsi). Fageah Publishing.
- Shafeeahi Kadkani, M. (1987). *Imaginary images in Persian poetry* (in Farsi). Agah.
- Shafeeahi Kadkani, M. (2008). *Periods of Persian poetry from constitutionalism to monarchy* (in Farsi). Sokan.
- Youshij, J. (1996). *Complete collection of poems* (in Farsi). Negah.
- Yusofeizerabi, F. (2011). *The ancient rituals of Mazandaran* (in Farsi). Shelfin.
- Yusofeizerabi, F. (2015). *Woman in the popular culture of the people of Mazandaran: investigating the song of proverbs and legends* (in Persian). Shelfin.
- Zomorudi, H. (2008). *Plant symbols and codes in Farsi poem* (in Farsi). Zavar.
- B-oral resources
- Ahmadinasab, H. (09//03/2018). *Narrator of local poems of Mazandaran*. Housewife, 72 years old.
- Samdaleri, S. (08/09/2018). *Poet of native poems of western Mazandaran*. Freelance age 75 years.